

УДК 338.43:330.33:332.14(477)

DOI <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2026-1-30>

Стендер С. В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку, оподаткування та технологій

електронного бізнесу,

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: stender1976@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6234-1877

ВІДНОВЛЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ОЦІНКА ВТРАТ, ПОТРЕБИ РЕКОНСТРУКЦІЇ І ПРІОРИТЕТИ ПОЛІТИКИ BUILD BACK BETTER

Анотація

Аграрний сектор України традиційно відіграє ключову роль у формуванні валового внутрішнього продукту, експортного потенціалу та продовольчої безпеки держави. Повномасштабна війна, розв'язана Російською Федерацією у 2022 році, спричинила безпрецедентні за масштабами економічні, соціальні та інфраструктурні втрати аграрної галузі.

Окремий акцент у дослідженні зроблено на проблемі мінування сільськогосподарських угідь, економічні наслідки якої оцінюються у понад 37 млрд дол. США, а також на руйнуванні систем зрошення та водовідведення, відновлення яких потребує близько 9 млрд дол. США. Встановлено, що у 2024–2025 роках, відповідно до оновлених оцінок RDNA4, обсяги завданих втрат істотно зросли, що суттєво посилює ризики для продовольчої безпеки та макроекономічної стабільності держави.

Обґрунтовано, що відновлення аграрного сектору потребує комплексного підходу, який поєднує фізичну реконструкцію інфраструктури, розмінування земель, фінансову підтримку виробників і впровадження цифрових і кліматично орієнтованих технологій. Отримані результати можуть бути використані для формування державної аграрної політики, програм післявоєнного відновлення та міжнародної донорської допомоги.

На основі систематизації показників та побудови політики в концепції Build Back Better обґрунтовано ієрархію пріоритетів відбудови аграрної галузі України. Запропоновано застосовувати систему показників результативності (KPI) для моніторингу реалізації політики та коригування інструментів підтримки. Практичне значення отриманих результатів полягає у формуванні доказової бази для державної аграрної політики, орієнтованої на підвищення стійкості, інноваційності та євроінтеграційної сумісності аграрного сектору України.

Ключові слова: аграрний сектор, прямі і непрямі втрати, продовольча безпека, відновлення, інфраструктура, економічна стійкість.

Вступ. Аграрний сектор є однією з базових складових національної економіки України, забезпечуючи значну частку валютних надходжень, зайнятості населення та стабільності продовольчих ринків. До початку повномасштабної війни Україна входила до числа провідних світових експортерів зернових і олійних культур, що визначало її стратегічне значення для глобальної продовольчої безпеки. Однак військові дії кардинально змінили умови функціонування аграрного виробництва, що призвело до руйнування виробничих потужностей, логістичних ланцюгів та інфраструктури країни.

В умовах затяжної воєнної невизначеності істотно зростає актуальність комплексного науково обґрунтованого аналізу масштабів прямих і непрямих втрат аграрного сектору України, їх структури, динаміки та просторової диференціації, а також оцінювання економічних, соціальних і інфраструктурних наслідків для виробництва, зайнятості, експортної спроможності та продовольчої безпеки держави. Такий підхід передбачає не лише кількісне вимірювання збитків і потреб у відновленні, але й виявлення ключових чинників вразливості та стійкості галузі, визначення критичних «вузьких місць» (логістика, розмінування, водогосподарська інфраструктура, доступ до фінансування), а також формування доказової бази для розроблення пріоритетів післявоєнної реконструкції та інструментів державної політики, узгоджених із євроінтеграційними вимогами та принципами Build Back Better.

Мета дослідження. Метою дослідження є систематизація та наукове узагальнення оцінок прямих і непрямих втрат аграрного сектору України внаслідок війни за 2022–2025 рр., визначення ключових інфраструктурних і безпекових бар'єрів відновлення, а також обґрунтування пріоритетів державної політики відбудови за системою Build Back Better з урахуванням євроінтеграційних вимог та екологічних стандартів ЄС.

Виклад основних матеріалів дослідження. Сільське господарство традиційно відіграє провідну роль в економіці України, і його значення лише посилюється в умовах воєнних дій та високих безпекових ризиків. Попри очікування деяких посадовців і виробників щодо повернення аграрного виробництва до довоєнного рівня, стратегія відновлення галузі має бути узгоджена з євроінтеграційними прагненнями України. Це потребує

впровадження європейських стандартів у сфері агропродовольчої політики, включно з екологічними нормами, підвищенням якості продукції та адаптацією технологій.

Незважаючи на економічну та соціальну важливість агросектору, війна завдала катастрофічних втрат, за результатами оцінки Світового банку, протягом першого року війни прямі збитки аграрного сектору України становили 8,7 млрд дол. США. До них віднесено втрати сільськогосподарської техніки, складів, елеваторів, тваринницьких комплексів і зрошувальних систем. Непрямі втрати, що включають недоотримані доходи, зростання витрат виробництва, логістичні обмеження та скорочення експорту, оцінюються у 31,5 млрд дол. США [3].

Окремим критичним чинником є масштабне мінування сільськогосподарських земель, яке істотно обмежує доступ до земельних ресурсів, підвищує виробничі та інвестиційні ризики, знижує ефективність землекористування й формує додаткові витрати на забезпечення безпеки та гуманітарне розмінування. За оцінками міжнародних організацій, понад 37 млрд дол. США потрібно для проведення робіт з гуманітарного розмінування, без яких неможливе повноцінне відновлення виробництва. Значних руйнувань зазнала інфраструктура зрошення та водовідведення, особливо в південних регіонах України, що негативно впливає на врожайність і структуру посівів [2; 4].

Крім того, аграрний сектор зазнав комплексних руйнівних наслідків, зумовлених пошкодженням і втратою засобів виробництва, порушенням інфраструктурних та логістичних ланцюгів, різким зростанням вартості агрохімікатів і паливно-енергетичних ресурсів, а також дефіцитом трудових ресурсів, що в сукупності суттєво знизило виробничу результативність і економічну ефективність функціонування галузі. Найбільш уразливим до воєнних викликів виявився сегмент зернового виробництва, де вже у весняну посівну кампанію 2022 року площі під ярими культурами скоротилися в середньому на 21 %, а восени площі під озимими культурами зменшилися на 41 %, що об'єктивно звузило виробничу базу та потенціал формування експортних партій. Паралельно відбулося істотне порушення структури посівів в овочівництві: близько 25 % площ під овочевими культурами опинилися на тимчасово окупованих територіях, що підвищило ризики для внутрішнього забезпечення продовольством і загострило проблему продовольчої безпеки.

Експорт сільськогосподарської продукції у 2022 році приніс 52 % усіх валютних надходжень країни (21 млрд дол). Для порівняння: у 2021 році агросектор забезпечував лише 41 % (27 млрд дол). Такий дисбаланс був спричинений значним падінням експорту металів, руд і машинного обладнання, змушуючи країну покладатися на продукти агропродовольчого експорту. Проте в умовах монокультурної та централізованої моделі виробництва аграрна система довела надзвичайну вразливість до геополітичних та інфраструктурних викликів.

Варто зазначити, що тимчасове скасування мит та квот ЄС на імпорт української сільськогосподарської продукції у 2022 році спричинило зростання частки експорту до ЄС з 27,7 до 55,2 %, що викликало протести фермерів у сусідніх країнах (Болгарії, Польщі, Словаччині) і призвело до тимчасових обмежень. За результатами весняної кампанії 2023 року експлуатація площ зернових зросла, а саме: компанія Kernel збільшила посіви озимої пшениці на 52 % – до 93 000 га, проте через посуху врожайність кукурудзи впала на 17 %, сої – на 24 %. У 2024 році зазначено 4,5 % скорочення площі під кукурудзою – з 4,043 до 3,863 млн га; при цьому площі під соєю та цукровими буряками зросли, а загальна площа під ярими культурами незначно скоротилася. Водночас спостерігається зростання відмови від монокультур – впроваджується ротація з упором на посіви сої, пивоварного ячменю й рапсу [5].

У 2024–2025 роках, відповідно до оновлених оцінок RDNA4, KSE та CSIS, загальні втрати аграрного сектору продовжили зростати внаслідок тривалості бойових дій, руйнування Каховської гідроелектростанції та збереження високого рівня безпекових ризиків. Це зумовлює потребу в переорієнтації аграрної політики на підвищення стійкості, диверсифікацію виробництва та впровадження інноваційних технологій [6].

У 2025 році через збереження української частки в агроекспорті на рівні ≈ 60 % загального експорту вартість сільськогосподарських товарів для ЄС досягла ≈ 15 млрд дол., хоча через збільшення імпорتنних квот очікується зниження доходу на $\approx 3,5$ млрд євро щорічно [7].

З огляду на зазначені тенденції Україна має стимулювати перехід до екологічно чистих технологій і впровадження кращих практик згідно із «зеленим» курсом ЄС. Інвестиційною метою має стати не просто відновлення довоєнного рівня, а реформування агросектору для його інтеграції у ЄС, підвищення стійкості до кліматичних викликів та диверсифікація виробничих моделей, включно з розвитком малих і середніх господарств.

З метою комплексного узагальнення наслідків повномасштабної війни для аграрного сектору України систематизовано ключові кількісні параметри прямих і непрямих втрат, інфраструктурних пошкоджень, а також потреб у відновленні та реконструкції на середньо- і довгострокову перспективу. Узагальнені показники, сформовані на основі міжнародних і національних оцінок (зокрема, Світового банку, RDNA4, KSE, CSIS), наведено в табл. 1.

Наведені в табл. 1 дані засвідчують, що економічні наслідки війни для аграрного сектору мають системний і довготривалий характер. По-перше, структура втрат демонструє домінування непрямих втрат над прямими (31,5 млрд дол. США проти 8,7 млрд дол. США у перший рік війни), що вказує на вирішальну роль логістичних обмежень, скорочення експортних можливостей, здорожчання ресурсів та падіння продуктивності як ключових чинників деградації виробничого потенціалу. По-друге, масштаб потреб у розмінуванні (37,6 млрд дол. США) підкреслює, що відновлення агровиробництва значною мірою залежить від усунення просторових і безпекових бар'єрів, без яких неможливе повноцінне залучення земельного ресурсу до господарського обігу.

Таблиця 1. Оцінка збитків і втрат агросектору України та прогноз потреб відновлення та реконструкції (2022–2033 рр.)

№ з/п	Категорія	Показник/Оцінка	Обсяг / Значення	Коментар / Джерело
1	Прямі збитки	Збитки активів агросектору	8,7 млрд дол. США	Швидка оцінка Світового банку (лютий 2023 р.)
2	Непрямі втрати	Втрати від скорочення виробничих можливостей	31,5 млрд дол. США	Оцінка впливу на продуктивність
3	Загальні втрати агросектору	Сума прямих і непрямих втрат	40,2 млрд дол. США	За перший рік війни
4	Розмінування	Витрати на очищення земель	37,6 млрд дол. США	Оцінка Світового банку
5	Зрошення – збитки	Втрати сектору зрошення	380,5 млн дол. США	Окремий розрахунок
6	Водовідведення – збитки	Втрати сектору водовідведення	282,5 млн дол. США	Окремий розрахунок
7	Реконструкція зрошувальних систем	Оціночні витрати	8,9 млрд дол. США	Включає пошкодження після руйнування Каховської дамби
8	Негайні потреби у відновленні (2023 р.)	Поточна підтримка для запуску виробництва	600 млн дол. США	Короткострокові інтервенції
9	Загальні потреби в реконструкції	Прогноз на 2024–2033 роки	29,7 млрд дол. США	Включає довгострокове планування
10	Виробничі втрати	Зниження площ посівів	-21 % ярових, -41 % озимих	Кампанії 2022 року
11	Втрата овочевих площ	Території під окупацією	25 %	Впливає на харчову безпеку
12	Експорт сільськогосподарської продукції (2022 р.)	Частка в загальному експорті	52 %	Зростання частки на тлі падіння інших експортних секторів
13	Експорт у ЄС	Зростання частки експорту	з 27,7 % (2021) до 55,2 % (2022)	Унаслідок скасування мит і блокади портів
14	Прямі збитки агросектору (кінець 2024 р.)	Загальні прямі ушкодження в секторі	11,2 млрд дол. США	Відповідно до RDNA4
15	Непрямі втрати агросектору (до кінця 2024 р.)	Загальні непрямі втрати (виробництво, інфраструктура тощо)	≈ 72,7 млрд дол. США	Згідно з RDNA4
16	Непрямі втрати (оцінка до кінця 2025 р.)	Прогнозовані непрямі втрати сектору через війну	≈ 83 млрд дол. США	Прогноз KSE через Reuters
17	Втрати машини / інфраструктури (2025 р.)	Частина прямих втрат – ушкодження техніки, обладнання, інфраструктури	Включено в 11,2 млрд дол.	RDNA4: техніка становить основну частину ушкоджень
18	Експортні доходи агросектору (2022 р.)	Дохід від сільськогосподарського експорту	≈ 23 млрд дол.	Згідно з KSE / Reuters
19	Доля агро в експорті (2024 р.)	Загальний дохід від агроекспорту за сезон 2024/2025	16,95 млрд дол.	Reuters ~1 міс. тому

Джерело: складено автором на основі

* Європейський банк реконструкції та розвитку, КредоБанк 2023: гарантія стійкості та засобів до існування, Європейський банк реконструкції та розвитку;

** Спільна позиція Екодії, WWF-Україна та Української природоохоронної групи щодо зрошення в Україні, Екодія, січень 2022;

*** Центр екологічних ініціатив «Екодія», Забруднення земель внаслідок агресії росії проти України – результати дослідження, травень 2023;

**** Міністерство аграрної політики та продовольства України, «Денис Башлик: функціонування ринку землі в межах воєнного стану показник впевненості українців у перемозі», 17 травня 2023 року;

***** Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру.

По-третє, суттєві втрати та потреби у сфері зрошення й водовідведення (зокрема, оцінка реконструкції зрошувальних систем на рівні 8,9 млрд дол. США) підтверджують посилення кліматичних ризиків і зростання важливості водогосподарської інфраструктури, особливо в південних регіонах. По-четверте, порівняння оцінок першого року війни з оновленими показниками RDNA4 (прямі пошкодження 11,2 млрд дол. США та непрямі втрати ≈ 72,7 млрд дол. США станом на кінець 2024 року, з прогнозом до ≈ 83 млрд дол. США у 2025 році) відображає тенденцію накопичення втрат унаслідок тривалості бойових дій та збереження високих ризиків для інвестицій і виробництва [8].

Водночас агросектор демонструє відносну стійкість, залишаючись основним джерелом валютних надходжень. У 2023 році надходження від агроекспорту становили близько 23 млрд доларів США, а у сезоні 2024/25 – орієнтовно 16,95 млрд доларів, при цьому частка агропродукції у загальному експорті країни стабільно перевищує 50 %. Це підкреслює потенціал галузі як рушія економічного відновлення та її пріоритетність для інвестиційної політики держави [9].

У контексті майбутньої реконструкції національної економіки, що потребує понад 524 млрд доларів США, частка агросектору в цих процесах буде вагомою. Відбудова має базуватися не лише на відновленні довоєнного рівня виробництва, але й на переході до нової моделі агровиробництва, орієнтованої на стійкість, децентралізацію, адаптацію до кліматичних змін і відповідність європейським екологічним стандартам [1]. Особливої підтримки потребують малі та середні фермерські господарства, які демонструють високу адаптивність, сприяють збереженню сільських громад і є основою для сталого розвитку агропродовольчих систем України в довгостроковій перспективі.

Насамперед критично важливим є пріоритетне відновлення інфраструктури, зокрема зрошувальних систем і логістичних шляхів, особливо у південних регіонах, які зазнали найбільших руйнувань унаслідок бойових дій. Це дасть можливість забезпечити базові умови для сільськогосподарського виробництва та зменшити ризики кліматичних потрясінь у посушливих зонах. Водночас потрібно спрямувати цільові інвестиції на модернізацію технічного парку, відновлення зерносховищ, систем зберігання та транспортування продукції. Враховуючи, що технічні втрати становлять близько 60 % усіх прямих збитків агросектору, такі заходи є визначальними для відновлення виробничого потенціалу [11].

Другим ключовим напрямом є концентрація ресурсів на мінімізацію непрямих втрат, пов'язаних із логістикою, порушенням ланцюгів постачання, деградацією ґрунтів та впливом кліматичних змін. Рекомендовано інвестувати в нові технології вирощування, зберігання, адаптаційні заходи до зміни клімату й екологічно чисті практики господарювання.

З метою забезпечення стабільного експорту потрібно продовжити розбудову інфраструктури доступу до зовнішніх ринків, зокрема шляхом розвитку портової логістики, укладання стратегічних торговельних угод, запровадження гнучких експортних механізмів, включно з ліцензуванням, прозорою тарифною політикою та розширенням торговельних коридорів до країн ЄС.

Окремої уваги заслуговує реформа моделі агровиробництва в напрямі децентралізації та стійкості. Необхідно переглянути підходи до землекористування, стимулювати розвиток малих та середніх фермерських господарств, аграрних кооперативів і місцевих продовольчих систем, здатних забезпечити екологічно збалансоване та соціально орієнтоване виробництво. Застосування кращих сільськогосподарських практик, відповідно до європейських стандартів, має стати основою для успішної інтеграції агросектору України в ринок ЄС.

З метою формування цілісної програми післявоєнної відбудови аграрного сектору в державній політиці за системою Build Back Better доцільно структурувати пріоритети не лише за напрямками інвестування, а й за їх очікуваними результатами, інструментами реалізації та показниками моніторингу. Це дає змогу поєднати відновлення виробничого потенціалу з підвищенням стійкості, кліматичною адаптацією та узгодженням із стандартами ЄС. Узагальнену систему пріоритетів, інструментів і показників результативності наведено в табл. 2.

Наведена в табл. 2 структура пріоритетів відображає логіку послідовного переходу від відновлення базових умов функціонування (безпека землекористування, критична інфраструктура, логістика) до структурної модернізації агросектору (переробка, диверсифікація, «зелена» трансформація, цифровізація). Такий підхід є методично обґрунтованим, оскільки дає можливість зменшувати непрямі втрати, підвищувати продуктивність і стійкість виробництва, а також забезпечувати сумісність із європейськими вимогами до якості, простежуваності й екологічних норм. Важливо, що запропоновані КРІ забезпечують можливість кількісного моніторингу результативності політики та корекції інструментів підтримки залежно від регіональних ризиків, ресурсних обмежень і динаміки інтеграції України до ринку ЄС.

Таким чином, для переходу до стійкого, інноваційного та конкурентоспроможного аграрного сектору необхідне поєднання інфраструктурного відновлення, інституційної трансформації, технологічної модернізації та дотримання екологічних принципів – як невід'ємних складових майбутнього розвитку сільського господарства України. Водночас концепція Build Back Better (відбудова краще, ніж було) передбачає, що реконструкція сільського господарства має враховувати не лише економічні показники, а й розв'язання довготривалих екологічних проблем: деградації ґрунтів, забруднення природного середовища, втрати біорізноманіття та викликів, пов'язаних із кліматичною кризою. Така трансформація аграрного сектору має відбуватися в контексті сталого розвитку сільських територій із залученням широкого кола стейкхолдерів.

Висновки. За результатами дослідження встановлено, що війна спричинила системну кризу в аграрному секторі України, масштаби якої мають довгострокові економічні та соціальні наслідки. Відновлення галузі потребує значних фінансових ресурсів, інституційних реформ та міжнародної підтримки. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні економіко-математичних моделей оцінки ефективності відновлювальних програм, аналізі ролі цифровізації та «зелених» технологій у післявоєнній трансформації аграрного сектору.

Таблиця 2. Пріоритетні політики за системою Build Back Better у відновленні аграрного сектору України: напрями, інструменти та КРІ моніторингу

№ з/п	Пріоритетний напрям	Ключові заходи (зміст політики)	Інструменти реалізації	Очікуваний результат	КРІ (показники результативності)	Горизонт
1.	Безпека землекористування (розмінування)	Пріоритизація ділянок; стандарти обстеження; прискорення повернення земель в обіг	Державні програми, донорські фонди, страхування ризиків	Відновлення доступу до земель, зростання інвестириабільності	Розмінованих земель; частка земель, повернутих у обіг; строк сертифікації безпеки	Коротко-/середньо-
2.	Відновлення та модернізація зрошення і водовідведення	Реконструкція систем; водозбереження; енергоефективні рішення	САРЕХ-гранти, пільгове кредитування, державно-приватні проєкти	Стабілізація врожайності, зниження кліматичних ризиків	Відновленого зрошення / дренажу; зміна врожайності в зонах ризику; економія води (%)	Середньо-
3.	Логістика й експортна стійкість	Розвиток багатоканальних маршрутів; модернізація перевалки / зберігання; зменшення «логістичної ренти»	Інфраструктурні інвестиції, концесії, цифрове планування потоків	Скорочення непрямих витрат, підвищення прогнозованості експорту	Логістичні витрати USD/t; час перетину кордону; потужність зберігання (т)	Коротко-/середньо-
4.	Оновлення технічної бази та післязбиральної інфраструктури	Лізинг / оновлення техпарку; відновлення елеваторів / складів; сервісні кластери	Пільгові кредити / лізинг, гарантії, компенсація відсотків	Відновлення продуктивності, зменшення витрат після збору	Частка оновленої техніки; втрати після збору (%); місткість зберігання	Коротко-/середньо-
5.	Переробка та додана вартість	Стимулювання харчової переробки; розвиток ланцюгів доданої вартості	Інвестстимули, індустріальні парки, гранти на переробку	Переорієнтація від сировини до продуктів із високою маржинальністю	Частка переробленої продукції в експорті; валова додана вартість сектору	Середньо-/довго-
6.	Диверсифікація та сталі сівозміни (відхід від монокультури)	Підтримка сівозміни, покритивних культур; нішеві культури; дорадництво	Дотації / гранти, навчання, дорадчі служби	Підвищення стійкості доходів, стабілізація врожайності	Індекс диверсифікації посівів; частка господарств із сівозмінами; колівання врожайності	Середньо-
7.	«Зелена» трансформація та відповідність вимогам ЄС	Якість / безпечність, простежуваність; зниження забруднення; кліматична адаптація	Гармонізація стандартів, екостимули, підтримка сертифікації	Розширення доступу до ринків ЄС, підвищення репутаційної та цінової премії	Частка сертифікованих виробників; показники простежуваності; скорочення викидів / забруднення	Середньо-/довго-
8.	Цифровізація просторових даних та управління ризиками	Оцифрування / оновлення реєстрів; моніторинг посівів; цифрові сервіси підтримки	Державні цифрові платформи, відкриті дані, AgriTech	Зниження трансакційних витрат, кращий таргетинг підтримки	Покриття якісними геоданими (%); швидкість доступу до сервісів; точність моніторингу	Коротко-/середньо-
9.	Підтримка МСП і кооперації (інклюзивна відбудова)	Доступ до фінансів; операційні моделі; локальні ланцюги постачання	Мікрофінансування, гарантії, програми кооперації	Зайнятність і стійкість громад, розширення бази виробників	Кількість МСП-отримувачів підтримки; частка кооперації; зайнятність у с/м територіях	

Примітка: «Коротко» – 0–18 міс., «Середньо» – 2–5 років, «Довго» – 5+ років

Джерело: розроблено автором на основі:

* План відновлення України (New Agrarian Policy);

** Матеріали Світового банку RDNA (2023) та RDNA4 (2025);

*** Аналітичні оцінки KSE;

**** Рекомендації CSIS щодо аграрного плану відновлення.

Список використаних джерел

1. Center for Strategic and International Studies (CSIS). Blueprint for an Agricultural Recovery Plan for Ukraine [Electronic resource]. 2025. Washington, DC : CSIS. URL: <https://www.csis.org/analysis/blueprint-agricultural-recovery-plan-ukraine> (дата звернення: 08.01.2026).
2. Centre for Environmental Initiatives Ecoaction. Agriculture: priorities for sustainable investments to aid Ukraine's recovery [Electronic resource]. 2023. URL: https://en.ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/2023_06_19_Agriculture_priorities-for-sustainable-investments-to-aid-Ukraines-recovery.pdf (дата звернення: 08.01.2026).
3. Ecoaction, WWF-Ukraine, Ukrainian Nature Conservation Group. Joint Position on Irrigation in Ukraine [Electronic resource]. 2022. URL: <https://en.ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/eng-zroshennia-pd-ukrainy.pdf> (дата звернення: 10.01.2026).
4. Interfax. Ukraine's Kernel adjusts sowing structure in 2024 with changes to crop allocation [Electronic resource]. 2024, October 29. URL: <https://interfax.com/newsroom/top-stories/107165/> (дата звернення: 09.01.2026).
5. Kyiv School of Economics. Agricultural War Damages Review [Electronic resource]. 2022. Kyiv : KSE. URL: <https://kse.ua/agricultural-war-damages-review/> (дата звернення: 10.01.2026).
6. Kyiv School of Economics. Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review (RDNA2 agriculture sector annex report) [Electronic resource]. 2023. Kyiv : KSE. URL: <https://kse.ua/selfsanctions-kse-institute/> (дата звернення: 10.01.2026).
7. Ministry of Economy of Ukraine. Bulletin of Ukraine – EU trade relations, 2023 (updated) [Electronic resource]. 2024. Government Portal of Ukraine. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/1583a1a3-3a47-4484-8849-603c502a059d?lang=en-GB&title=BulletinOfUkraineEuTradeRelationsCurrentState> (дата звернення: 11.01.2026).
8. Reuters. Ukraine farm sector indirect losses may reach \$83 bln due to Russian invasion, analysts say [Electronic resource]. 2024. URL: <https://www.reuters.com/markets/commodities/ukraine-farm-sector-indirect-losses-may-reach-83-bln-due-russian-invasion-2024-10-03/> (дата звернення: 06.01.2026).
9. Reuters. Ukraine may lose 3.5 billion euros a year if EU trade privileges end [Electronic resource]. 2025. URL: <https://www.reuters.com/> (дата звернення: 07.01.2026).
10. Stender S., Tsvihun I., Balla I., Borkovska V., Haibura Y. Innovative approaches to improving the agricultural sector in the era of digitalization of the economy. *Scientific Horizons*. 2024. Vol. 27, No. 3. P. 154–163. DOI: 10.48077/scihor3.2024.154. URL: <https://sciencehorizon.com.ua/uk/journals/tom-27-3-2024/innovatsiyni-pidkhodi-do-vdoskonalennya-agrarnogo-sektoru-v-epokhu-tsifrovizatsiyi-ekonomiki> (дата звернення: 11.01.2026).
11. USDA Foreign Agricultural Service. Ukraine Agricultural Production and Trade (Factsheet) [Electronic resource]. 2022. U.S. Department of Agriculture. URL: <https://www.fas.usda.gov/regions/ukraine> (дата звернення: 09.01.2026).
12. World Bank. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment released [Electronic resource]. 2024. Press release (February 15, 2024). URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 08.01.2026).
13. World Bank; Government of Ukraine; European Commission; United Nations. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022, February 2023 [Electronic resource]. 2023. URL: <https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2022/09/p17884304837910630b9c6040ac12428d5c.pdf> (дата звернення: 10.01.2026).
14. World Bank; Government of Ukraine; European Commission; United Nations. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022–December 2024 [Electronic resource]. 2025. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022> (дата звернення: 10.01.2026).

Stender S. V.

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Accounting, Taxation and Electronic Business Technologies
Higher educational institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: stender1976@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6234-1877*

**RESTORATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE
IN THE CONDITIONS OF WAR AND EUROPEAN INTEGRATION:
ASSESSMENT OF LOSSES, RECONSTRUCTION NEEDS
AND PRIORITIES OF THE "BUILD BACK BETTER" POLICY**

Abstract

The agricultural sector of Ukraine traditionally plays a key role in the formation of the gross domestic product, export potential and food security of the state. The full-scale war unleashed by the Russian Federation in 2022 caused unprecedented economic, social, and infrastructure losses in the agricultural sector.

A particular emphasis in the study is placed on the problem of landmining of agricultural land, the economic consequences of which are estimated to exceed USD 37 billion, as well as on the destruction of irrigation and drainage systems, the restoration of which requires nearly USD 9 billion. It has been established that in 2024–2025, according to updated RDNA4 estimates, the scale of losses increased significantly, thereby substantially intensifying risks to food security and the macroeconomic stability of the state.

It is substantiated that the restoration of the agricultural sector requires a comprehensive approach that combines physical reconstruction of infrastructure, land demining, financial support for producers and the introduction of digital and climate-oriented

technologies. The results obtained can be used in the formation of state agricultural policy, post-war reconstruction programs and international donor assistance.

Based on the systematization of indicators and policy construction in the “Build Back Better” concept, a hierarchy of priorities for the reconstruction of the agricultural sector of Ukraine is substantiated. It is proposed to use a system of performance indicators (KPI) to monitor policy implementation and adjust support instruments. The practical significance of the results obtained lies in the formation of an evidence base for state agrarian policy aimed at increasing the sustainability, innovation and European integration compatibility of the agricultural sector of Ukraine.

Key words: agricultural sector; direct and indirect losses, food security, recovery, infrastructure, economic sustainability.

References

1. Center for Strategic and International Studies (CSIS) (2025). *Blueprint for an Agricultural Recovery Plan for Ukraine*. CSIS. <https://www.csis.org/analysis/blueprint-agricultural-recovery-plan-ukraine>
2. Centre for Environmental Initiatives Ecoaction (2023). *Agriculture: priorities for sustainable investments to aid Ukraine's recovery*. Ecoaction. https://en.ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/2023_06_19_Agriculture_priorities-for-sustainable-investments-to-aid-Ukraines-recovery.pdf
3. Ecoaction, WWF-Ukraine & Ukrainian Nature Conservation Group (2022). *Joint Position on Irrigation in Ukraine*. Centre for Environmental Initiatives Ecoaction; WWF-Ukraine; Ukrainian Nature Conservation Group. <https://en.ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/eng-zroshennia-pd-ukrainy.pdf>
4. Interfax (2024, October 29). *Ukraine's Kernel adjusts sowing structure in 2024 with changes to crop allocation*. Interfax. <https://interfax.com/newsroom/top-stories/107165/>
5. Kyiv School of Economics (2022). *Agricultural War Damages Review*. Kyiv School of Economics. <https://kse.ua/agricultural-war-damages-review/>
6. Kyiv School of Economics (2023). *Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review (RDNA2 agriculture sector annex/report)*. Kyiv School of Economics. <https://kse.ua/selfsanctions-kse-institute/>
7. Ministry of Economy of Ukraine (2024). *Bulletin of Ukraine – EU trade relations, 2023 (updated)*. Government Portal of Ukraine. <https://me.gov.ua/Documents/Detail/1583a1a3-3a47-4484-8849-603c502a059d?lang=en-GB&title=BulletinOfUkraineEuTradeRelationsCurrentState>
8. Reuters (2024, October 3). *Ukraine farm sector indirect losses may reach \$83 bln due to Russian invasion, analysts say*. Reuters. <https://www.reuters.com/markets/commodities/ukraine-farm-sector-indirect-losses-may-reach-83-bln-due-russian-invasion-2024-10-03/>
9. Reuters (2025). *Ukraine may lose 3.5 billion euros a year if EU trade privileges end*. Reuters. <https://www.reuters.com/>
10. Stender, S., Tsvihun, I., Balla, I., Borkovska, V., & Haibura, Y. (2024). Innovative approaches to improving the agricultural sector in the era of digitalization of the economy. *Scientific Horizons*, 27 (3), 154–163. <https://doi.org/10.48077/scihor3.2024.154>
11. USDA Foreign Agricultural Service (2022). *Ukraine Agricultural Production and Trade (Factsheet)*. U.S. Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service. <https://www.fas.usda.gov/regions/ukraine>
12. World Bank (2024). *Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment released* (Press release, February 15, 2024). World Bank. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
13. World Bank; Government of Ukraine; European Commission; United Nations (2023). *Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 – February 2023*. <https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2022/09/p17884304837910630b9c6040ac12428d5c.pdf>
14. World Bank; Government of Ukraine; European Commission; United Nations (2025). *Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024*. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022>

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 12.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.04.2026